

УДК 7.036:7.071.1:7.021«20»(100)=161.2
DOI 10.32461/2226-3209.1.2026.356259

Цитування:

Юр М. В. Соборність як світоглядний концепт у творчості українських митців XIX – початку XXI століття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2026. № 1. С. 158–164.

Yur M. (2026). Sobornist as a world-View Concept in the Creativity of Ukrainian Artists of the 19th – Early 21st Centuries. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 158–164 [in Ukrainian].

*Юр Марина Володимирівна,
доктор мистецтвознавства,
старший науковий співробітник,
професор кафедри візуальних мистецтв
і дизайну середовища
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-3487-1480>
m.yur@dakkkim.edu.ua*

СОБОРНІСТЬ ЯК СВІТОГЛЯДНИЙ КОНЦЕПТ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ XIX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Мета роботи – виявлення та аналіз специфіки функціонування світоглядного концепту соборності в творчості українських митців XIX – початку XXI століття, визначення форм її художньої репрезентації, зокрема в контексті проєктно-виставкової діяльності, як основи формування та трансляції інтегративного національного дискурсу. Визначити коло художників, світоглядні та творчі орієнтири яких обумовлені потребою в актуалізації ідеї національної єдності як цінності в українській культурі та мистецтві. **Методологія дослідження** ґрунтується на історико-культурному методі, що дозволив простежити розвиток художніх практик у конкретному періоді та культурному контексті; соціологічний метод сприяв вияву суспільної функції творів, ідеологічних меседжів; іконографічний та іконологічний – забезпечив розуміння символічної мови творів та розкриття ідеї, концептуальних структур у композиції, образах, сюжетах, їх зв'язку з культурою та ментальністю часу; герменевтичний допомагав осмислити багатозначність творів; дискурс-аналіз, дозволив враховувати політичні та інституційні аспекти формування художніх наративів, зокрема у виставкових практиках. **Наукова новизна** статті полягає у тому, що тема соборності як світоглядного концепту в творчості українських митців XIX – початку XXI століття досі не була предметом комплексного дослідження. Відтак вперше системно розглянуто концепт соборності, що структурно організовує художню свідомість та творчу рефлексію, виявлено та уточнено художні механізми його репрезентації, включно із символічними, композиційними та тематичними засобами. **Висновки.** Втілені в мистецтві драматичні сторінки історії українського народу, знакові події та етапи державотворення, діяльність визначних діячів, традиції культури формують візуальний код Соборності української нації. Концепт соборності означає передусім, культурну й духовну єдність, яка об'єднує покоління ментально, культурно, територіально. У час боротьби, зокрема повномасштабної війни Росії проти України Соборність набуває надзвичайної актуальності як концепт національного спротиву та символ колективної ідентичності. Важливу роль у цьому відіграє мистецтво, адже його потенціал є значимим для єдності та стійкості нації.

Ключові слова: соборність, світоглядна концепція, українські художники, національне мистецтво, виставкова та проєктна діяльність, культурний спротив.

Yur Maryna, Doctor of Art History, Senior Researcher, Professor of the Department of Visual Arts and Environmental Design, National Academy of Culture and Arts Management

Sobornist as a world-View Concept in the Creativity of Ukrainian Artists of the 19th – Early 21st Centuries

The purpose of the work is to identify and analyse the specifics of the functioning of the worldview concept of unity in the work of Ukrainian artists of the 19th – early 21st centuries, to determine the forms of its artistic representation, in particular in the context of project and exhibition activities, as the basis for the formation and transmission of an integrative national discourse. To identify the circle of artists whose worldview and creative orientations are determined by the need to actualise the idea of national unity as a value in Ukrainian culture and art. **The research methodology** is based on the historical and cultural method, which allowed the author to trace the development of artistic practices in a specific period and cultural context. The sociological method contributed to the manifestation of the social function of works, ideological messages. Iconographic and iconological methods provided an understanding of the symbolic language of works and the disclosure of ideas, conceptual structures in the composition, images, plots, their connection with the culture and mentality of the time. Hermeneutic method helped to comprehend the ambiguity of works; discourse analysis, allowed the author to take into account the political and institutional aspects of the formation of artistic narratives, in particular in exhibition practices. **The scientific novelty** of

the article lies in the fact that the theme of sobornist as a worldview concept in the work of Ukrainian artists of the 19th – early 21st centuries has not yet been the subject of a comprehensive study. Thus, for the first time, the concept of sobornist, which structurally organises artistic consciousness and creative reflection, has been systematically considered, and the artistic mechanisms of its representation, including symbolic, compositional and thematic means, have been identified and clarified. **Conclusions.** The dramatic pages of the history of the Ukrainian people, significant events and stages of state formation, the activities of prominent figures, and cultural traditions embodied in art form the visual code of the sobornist of the Ukrainian nation. The concept of sobornist means, first of all, cultural and spiritual unity that unites generations mentally, culturally, and territorially. During the struggle, in particular the full-scale war of Russia against Ukraine, sobornist becomes extremely relevant as a concept of national resistance and a symbol of collective identity. Art plays an important role in this, because its potential is significant for the unity and stability of the nation.

Keywords: Sobornist, world-view concept, Ukrainian artists, national art, exhibition and project activities, cultural resistance.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю переосмислення світоглядних засад українського мистецтва XIX – початку XXI століття в контексті формування національної ідеї, свідомості, ідентичності пам'яті. Ідея соборності історично утверджувалася в українському суспільному й культурному дискурсі, наразі потребує інтерпретації як цілісного світоглядного концепту, репрезентованого в творах митців означеного періоду. Попри наявність історичних, філософських і культурологічних студій феномену соборності, його художня артикуляція в системі образотворчих, візуальних і проєктно-виставкових практик залишається недостатньо дослідженою. Соборність як концепт українського національного мистецтва є складним і багатовимірним явищем, яке відображає прагнення народу до духовної, культурної, соціальної цілісності та єдності. Незважаючи на значну кількість досліджень у сфері українського мистецтвознавства XIX – початку XXI століття, системного аналізу соборності як світоглядного концепту у творчості митців досі не проводилося. Це зумовлено як історико-політичними чинниками (розділення українських земель, цензура, обмежений доступ до архівів тощо), так і методологічними особливостями традиційного мистецтвознавства, що переважно зосереджувалося на сюжетно-стильових або формальних аспектах творів. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю системного аналізу соборності як концепту, що поєднує змістовні, формальні, композиційні характеристики творів, а також враховує роль проєктно-виставкового простору для її артикуляції. У творчості українських митців соборність проявляється через культурні коди, цінності, значення, історичні події, образи народу, духовних провідників, видатних особистостей, які боролися за соборну Україну. В формальній

площині цей концепт проявляється через цілісність композиції, інтеграцію локальних і національних стилістичних традицій, символічні мотиви, елементи, ритм. Дослідження спрямоване на виявлення творчих методів репрезентації концепту соборності у творах XIX – початку XXI століття, що реалізуються в різних художніх практиках. Відтак системний розгляд соборності як світоглядного концепту у творчості українських митців, сприятиме уточненню її художніх та смислових ознак, висвітленню ролі проєктно-виставкової діяльності у формуванні та популяризації національної ідеї єдності та територіальної цілісності. Таким чином, стаття не лише заповнює наукову прогалину в українському мистецтвознавстві, а й демонструє, як через художній твір концепт соборності стає активним елементом культурного та духовного дискурсу, поєднуючи минуле, сучасність і національні цінності.

Аналіз досліджень і публікацій. Тема Соборності України у візуальному мистецтві знаходить своє відображення у різних формах, від історичних полотен до сучасних інсталяцій, підкреслюючи важливість єдності українського народу на засадах національної свідомості, ідентичності, національної культури, боротьби за незалежну державу. В науковій літературі тема Соборності висвітлювалася здебільшого в політичній, державотворчій, історичній площині. Натомість в культурному вимірі, як і мистецтві такі ініціативи були не системними, здебільшого приурочені святкуванням Дню Соборності в Україні. Відтак ця тема потребує дослідження наявних публікацій, серед яких центральне місце займає тема ідентичності [1; 2; 5], національної ідеї [10; 11], мистецтва під час війни [4; 6; 7], художніх практик [3; 8; 9; 12; 13; 14], проєктно-виставкової діяльності [12; 15].

Мета дослідження передбачає виявлення та аналіз специфіки функціонування світоглядного концепту соборності в творчості українських митців XIX – початку XXI століття, визначення форм її художньої репрезентації в проєктно-виставковому середовищі, що формує та транслює інтегративний національний дискурс. Визначити коло художників, світоглядні та творчі орієнтири яких стануть основою для розуміння феномену соборності в українському мистецтві.

Виклад основного матеріалу. Соборність – поняття, що глибоко вкорінене в історичній пам'яті українського народу. Це не лише ідея територіальної цілісності, а передусім культурна й духовна єдність, яка об'єднує покоління. У час повномасштабної війни Росії проти України соборність знову набуває надзвичайної актуальності – як концепт національного спротиву, як стратегія внутрішньої стійкості, як символ колективної ідентичності та єдності. В цьому контексті К. Васильєва зосередивши увагу на семіотиці та символіці кольорів української культури в мистецтві та їх використання в сучасному дизайні зазначає, що «однією з головних проблем сьогодні є поєднання національної символіки та сучасного мистецтва та дизайну <...>, потрібно віднайти свій образ, свій архетип, який буде ідентифікувати країну як незалежну та соборну націю [2, 55]. У доповіді «День Соборності України: традиція та цінність» на щорічному дискусійному круглому столі «Соборність України: політика духовної спільності, національних традицій і цінностей» [11] Л. Даниленко розглядає соборність як принцип духовного єднання народу навколо спільної мети – суспільних потреб у свободі, гідності, незалежності [11, 42-45]. На думку І. Дудко, А. Удотова розвиток національної культури та мистецтв забезпечують формування національної свідомості як платформи об'єднання зусиль українства протистояти інформаційній і військовій агресії [4, 52-53]. Важливу роль у цьому відіграє культурна політика держави у започаткуванні та підтримці різних програм спрямованої на національно-орієнтоване виховання громадян у вимірі Соборності, Гідності, Свободи [4, 53]. Продовжуючи тему Ю. Левченко у статті «Культурний спротив – складник сучасної війни: огляд 2022 року» [7] аргументує, що війна вплинула на потребу суспільства в національній ідентичності через пізнання історії, мови, самобутньої культури, її пам'яток, які руйнувалися під час бойових дій.

Усвідомлення наслідків активізувало культурний супротив та активне інформування суспільства про різні події та заходи в цьому плані. Міністерство культури та інформаційної політики України у 2022 р. створило платформу «Ukraine war art collection», на якій у категорії «Візуальне мистецтво»: «ілюстрації» і «картини» архівуються художні твори сучасної війни, зокрема карикатуру як мистецьку інформаційну зброю, сатиру, арт-флешмоби, створення муралів, зокрема з таким гаслом «Сміливий народ – сміливої країни» у м. Рівне [7, 75].

Активне вивчення історичних, архівних, культурних джерел давали підстави митцям для відтворення сторінок історії, рефлексії на заборонені в радянський час теми, а саме козацтва, відзначає А. Корнев [6], вказуючи що однією з мистецьких ініціатив, яка підтримувала розвиток історичної тематики у мистецтві стало бієнале «Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників» (куратор О. Мельник, Київ), історико-культурний фестиваль «Мамай-фест» (м. Кам'янське Дніпропетровської обл.) та ін. Завдяки всеукраїнським мистецьким форумам козацька тематика не втрачала актуальності, спонукала художників шукати нові авторські підходи й мистецькі техніки для її вираження [6, 145], створюючи «літопис» новітніх подій, які демонструють героїзм та соборність українського народу. На думку О. Пономаренка, козацтво в свій час виступало не лише носієм ідей державності, але й творення її цілісності, складові цих ідей формувалися навколо питань походження українців, усвідомлення власної етнічної території, етнічної ідентичності, спільних інтересів [10, 10].

Роль візуального мистецтва під час Революції Гідності та гібридної війни в Україні висвітлила О. Ліщинська в статті «Візуальне мистецтво як чинник формування креативного простору довіри в сучасній Україні» [8], зазначивши, що ці події вилинули на нове піднесення національного духу, дали поштовх до підйому почуття солідарності, свободи, гідності, справедливості, сформувався простір суспільного єднання, що послужив джерелом нового культуротворення [8, 168]. Авторка доводить, що митці в цих складних умовах стали активними агентами творення простору довіри в українському суспільстві, що став виразником спільних цінностей, актуалізуючи спілкування, залученість, співтворчість, співучасть, спільні дії в різних практиках (малювання військових

разом з художниками, певними фокус-групами тощо).

Проектна діяльність художників реалізована на широкому спектрі тем, об'єднуючи митців різних світоглядних підходів. Вольська С. досліджує творчість митця Михайла Кузіва, який на поєднанні реалізму та абстракції формує простір для самовираження та самоідентифікації, включаючи знаки, культурні нашарування епох, підсилені семантичним наповненням культури та історії українського народу [3, 171]. Авторка виділяє значимі мистецькі проекти, що впливали на генерування ідей його творів та їх репрезентацію в спільних проектах творчих кіл Півдня, Сходу і Заходу України «Соборність» (Київ, 2008), «Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників» (Київ, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018) [3, 168], а також «Мальовнича Україна», «Україна: Історія великого народу», «Україна Славетна», «Знак Соборності. Великий державний герб України: від Нарбута до Якутовича» та інші. Ініційований О. І.Мельником проект до дня Соборності «Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників» має важливе значення для сталого розвитку культури і мистецтва України, її державотворчих процесів і єдності нації. На думку М. Соченко, відновлення української державності поставило перед сучасними українськими художниками завдання відродження історичного жанру у мистецтві з метою переосмислення історичних подій, оспівування героїчних подвигів народу, відкриття невідомих сторінок минушини, відтак ініціатива художника-монументаліста Олександра Мельника як автора і куратора цього проєкту була на часі [12, 56] й приурочена Дню Соборності.

В історичному контексті ідея єдності артикулювалися визначними діячами в політичній, військовій, гуманітарній, культурній площині, починаючи з найдавніших часів і до сучасності. В цьому процесі важливою була роль князя Володимира Великого, який об'єднав землі Русі з центром у Києві, Ярослава Мудрого, який зміцнив державність, сприяв розвитку законодавства, освіти, Богдана Хмельницького у створенні Козацької держави, Івана Мазепи у зусиллях об'єднання українських земель під гетьманатом, Тараса Шевченка, який став провідником ідей боротьби за Україну як державу та єдності українського народу, поширювали ідею соборності Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Іван

Франко, Леся Українка, Михайло Драгоманов, виборювали державність та соборність Михайло Грушевський, Симон Петлюра, Євген Коновалець, Степан Бандера, Роман Шухевич. Підвалини національної ідеї, зокрема соборності як історичної необхідності об'єднання українських земель, заклав Михайло Грушевський. Це показує як в різні історичні періоди обстоювалась ідея державності та єдності українського народу на основі спільних цінностей.

В сучасних реаліях українські військові, волонтери, меценати, активісти, народ загалом продовжують виборювати незалежність держави та її соборність. Як відзначає Тетяна Бевз, борючись за соборність українських земель, демонструємо світу соборність українського духу [1, 11] та громадянську, духовну та культурну єдність [1, 12]. Водночас, Оксана Зорич зауважує, що з-поміж низки націєтворчих ідей соборність, безперечно, належить до однієї із найбільш давніх і, разом з тим, важливих тем українського державотворення [5, 69].

Поняття соборності є однією з ключових духовних і філософських категорій української культури. У культурному контексті соборність постає як етична і світоглядна основа, що втілюється в образах, смислах і символах. Українська культура розвивалась у складних умовах регіональних та міждержавних впливів, проте саме ідея соборності дозволяла формувати відчуття приналежності до спільної національної традиції. Цей принцип культурної єдності відображається в мистецтві – музиці, літературі, архітектурі, графіці, живописі. У мистецтві соборність постає як концептуальна ідея, що формує уявлення про національну ідентичність, художню спадкоємність та єдність різних регіональних культур у межах загальнонаціонального дискурсу. В умовах історичних викликів і соціальних трансформацій саме мистецтво нерідко ставало простором, у якому народжувалося відчуття єдності й гідності українського народу. Свідченням цьому є праці українських діячів культури, зокрема Івана Франка, Лесі Українки, Євгена Маланюка та інших, які підготували інтелектуальне поле, на якому базувалося й розвивалося мистецтво як простір єдності.

Ідеї соборності в образотворчому мистецтві прослідковується у творчості художників із середини ХІХ століття – Тараса Шевченка, К. Трутовського, М. Мурашка, у ХХ ст. М. Самокиша, С. Васильківського, М. Пимоненка, Ф. Кричевського, М. Бойчука

та учнів його школи, серед шістдесятників – у творах Г. Зубченко, Л. Семикіної, А. Горської, В. Зарецького, особіно Т. Яблонської, М. Дерегуса, М. Стороженка, В. Чеканюка, Ф. Гуменюка, В. Полтавця, О. Мельника, В. Корчинського, А. Гончара, П. Печорного, В. Прядки, О. Володимирової та ін., зокрема й самодіяльних мисткинь К. Білокур та М. Приймаченко. Варто відзначити твори В. Чеканюка «Богданові діти», Ф. Гуменюка «Гетьман Дорошенко», А. Гончара «Думки державні. І. Мазепа», В. Ярича «Данило Галицький», К. Литвина «Костянтин Острозький. Друкарня», Б. Бринського «Тисячоліття», В. Наконечного «Мамай IV», А. Русіна «Гетьман Богдан Хмельницький», А. та В. Сухорських «Пам'ятник Тарасу Шевченку», Б. Сороки «Єдність непереможна» та ін. Як відзначав Г. Міщенко: «Мистець мусить бути плоттю від плоті свого національного єства» [9, 18], що демонструють чисельні твори українських художників у різних жанрах та темах.

У сучасному у візуальному мистецтві соборність визначає не лише тематичний зміст творів, а й способи художнього мислення. Українські митці осмислюють соборність як співіснування індивідуального та колективного, локального й загальнонаціонального, традиційного (народного) й модерного та постмодерного. На основі історичної та культурної пам'яті, колективного досвіду, спільної боротьби й духовного піднесення митці створюють образи та візуальну мову, якою виражають ідею та прагнення до єдності. Ці тенденції означили необхідність у започаткуванні багатьох виставкових концептуальних проєктів, зокрема масштабного проєкту з відродження історичної тематики в українському мистецтві, що було реалізовано художником-монументалістом і куратором Олександром Мельником в виставковому проєкті «Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників», який приурочений знаковій події – дню злуки УНР та ЗУНР, соборності та єдності українського народу, об'єднанню державних земель [15; 12]

Цей проєкт став важливою платформою для осмислення ключових історичних і культурних концептів української ідентичності. Однією з центральних тем, що системно представлена на всіх бієнале, стала ідея соборності – єдності, згуртованості української нації навколо спільних цінностей і сучасних викликів. Це демонструють твори В. Кравченка «Запорізька Січ» (1978),

В. Лозовської «Праслов'яни» (2007), Н. Литовченко, зокрема серія «Етапи становлення державності» (2009), до якої належить полотно «Руська правда Ярослава Мудрого» [13, 48], О. Мельника «Шлях у вічність» (2013) [13, 105], В. Целоусова «Шлях додому» (1991), Ф. Гуменюка «Гайдамаки» (2007), Б. Ткачика «З домовини встане Україна...» (2012) [14, 91], Каніковської П. «Родовід» (2013) та ін. Значна кількість творів, представлених на бієнале, демонструє не лише історичний екскурс у тематику соборності, а й рефлексію щодо її актуальності в умовах боротьби за суверенітет. У цих творах соборність постає як універсальна цінність, що підкреслює неперервність української національної традиції, волю до єдності та здатність до захисту своїх територій. Цей важливий культурний проєкт окрім художньо-естетичної виконує й потужну ідейну, просвітницьку, комунікативну функції, привертаючи увагу суспільства до ідеї соборності як фундаментального принципу української державності і культури. У творах художників Соборність набуває особливого значення як символ національної консолідації в умовах сучасних політичних трансформацій та російсько-української війни.

Особливу увагу щодо репрезентації концепту «соборності» у творах живопису привертає творчість художника-монументаліста та мистецтвознавця Олесь Солов'я, який у своїх полотнах прагне показати єдність українського народу через символічні коди, знаки, символи, традиційні орнаменти, образи визначних особистостей, об'єднаних спільною історією, культурою, боротьбою за Україну. Живописні полотна мистця, представлені в рамках бієнале, формують візуальний нарратив, який переконує глядача у важливості консолідації як основи державності та національного розвитку. Авторський проєкт Олесь Солов'я «Соборність духу» (2024-2025) надає нового звучання темі соборності як візуального коду єдності, мови, якою Україна говорить зі світом. В ньому, навколо центрального образу України – як жінки-берегині, простежується система візуальних маркерів соборності – об'єднання земель в єдину державу, історія звияг та боротьби за незалежність від найдавніших часів до сьогодення, життя та традиції народу, культура, духовні провідники Григорій Сковорода, Тарас Шевченко. Як відзначає автор, лейтмотивом монументального твору стали поетичні рядки Т. Шевченка: «І на оновленій землі врага не

буде супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люде на землі». Але розширив концепцію і в трьох частинах зобразив знакові для українців постаті філософа Григорія Сковороди, образ України–матері, художника і поета Тараса Шевченка. Задум втілений у творі має глибокий філософський зміст - це безперервність життя, в якому важливу роль відіграють духовні цінності, образи Христа, Божої Матері, святих, архангели, водночас національні імперативи, які утверджували знакові постаті в історії України – Петро Могила, М. Міхновський, О. Донцов, січові стрільці, воїни УПА та ін. Увиразненні в авторській манері та художній формі вони створюють візуальний код України.

Проаналізувавши твори художників, в яких тема соборності репрезентована в образах історичних та сучасних діячів, символах та знаках національної єдності, розмаїтих краєвидах, місцях пам'яті та культурної спадщини, можна сказати, що Соборність як феномен української нації, стає культурною потребою митців творити єдину візуальну історію України. Ця тенденція у національному мистецтві демонструє, що тема соборності набуває особливого змісту – як естетична і концептуальна ідея, що об'єднує різні мистецькі традиції, авторські стилі та світоглядні позиції в єдиний художній простір. Через образ, колір, композицію та символіку українські художники в різний час прагнули виразити глибоке почуття приналежності до спільної культури та історії. Ідея соборності знаходить вияв у національному мистецтві як носії ідентичності та просторі культурної інтеграції.

Наукова новизна статті полягає у тому, що тема соборності як світоглядного концепту в творчості українських митців ХІХ – початку ХХІ століття досі не була предметом комплексного дослідження. Відтак вперше системно розглянуто концепт соборності, що структурно організовує художню свідомість та творчу рефлексію, виявлено та уточнено художні механізми його репрезентації, включно із символічними, композиційними та тематичними засобами.

Висновки. У статті досліджено соборність як світоглядний концепт у творчості українських митців ХІХ–ХХ століть. Проаналізовано передумови формування концепту, його художні механізми та трансформацію в мистецтві різних історичних періодів. Особлива увага приділена проектно-виставковій діяльності як простору артикуляції та актуалізації ідеї соборності. Показано, що

втілені в мистецтві драматичні сторінки історії українського народу, знакові події та етапи державотворення, діяльність визначних діячів, традиції культури формують візуальний код Соборності української нації. Концепт соборності означає передусім, культурну й духовну єдність, яка об'єднує покоління ментально, культурно, територіально. У час боротьби, зокрема повномасштабної війни Росії проти України Соборність набуває надзвичайної актуальності – як концепт національного спротиву, як стратегія внутрішньої стійкості, як символ колективної ідентичності. Важливу роль у цьому відіграє мистецтво, адже його потенціал є значимим для ідентичності та єдності нації.

Література

1. Бевз Т. День Соборності України як маркер ідентичності в умовах війни. *Соборність України: історія та сучасність* : зб. наук. праць. Матеріали Всеукр. наук. конф., м. Київ, 19 січ. 2023 р. / за ред. Ю. Ж. Шайгородського; упоряд.: З. В. Захожай, В. Д. Яремчук. ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ–Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2023. С. 11-18.
2. Васильєва К.. Семіотика та символіка кольорів української культури в мистецтві та їх використання в сучасному дизайні. In: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*. 31 січня 2024 р., Переяслав, 2024. С. 55-58.
3. Вольська С. Художник Михайло Кузів: мистецький прорив сучасності. *Мистецька гордість Тернопільщини у минулому й сьогоденні* : колективна монографія. Тернопіль, 2023. С. 160-175.
4. Дудко І., Удотова А. Національна культура як фактор єднання і супротиву РФ в умовах війни. *Соборність України: політика духовної спільності, національних традицій і цінностей* : матеріали 10-го ювілей. щоріч. Всеукр. наук.-практ. круглого столу до Дня Соборності України (Київ, 25 січ. 2023 р.) : / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. А. Гошовської. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023. С. 52-54.
5. Зорич О. Соборність як фактор суспільних трансформацій. *Соборність України: історія та сучасність* : зб. наук. праць. Матеріали Всеукр. наук. конф., м. Київ, 19 січ. 2023 р. / за ред. Ю. Ж. Шайгородського; упоряд.: З. В. Захожай, В. Д. Яремчук. ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ–Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2023. С. 69-76.
6. Корнев А. Мистецтво під час російсько-української війни. Матеріали міжнародного науково-інформаційного круглого столу «*Козацький фактор*» у сучасній російсько-

українській війні й досвід ХХ ст.». Львів: Видавництво Українського католицького університету 2023, С. 145-148.

7. Левченко Ю. Культурний спротив – складник сучасної війни: огляд 2022 року. *Культурологічний альманах*. Вип. 2, 2023. С. 75.

8. Ліщинська О. Візуальне мистецтво як чинник формування креативного простору довіри в сучасній Україні. *Українознавчий альманах*. Випуск 19 (2016). С. 168-171.

9. Міщенко Г. Українськість жанру в образотворчому мистецтві. *Образотворче мистецтво*. 2000. Числа 1-2. С.18-19.

10. Пономаренко О. Формуванні української національної ідеї в XVII ст.: історіографічний аспект. *Сіверянський літопис*. 2011. Вип. 6. С. 10-22.

11. Соборність України: політика духовної спільності, національних традицій і цінностей : матеріали 10-го ювілей. щоріч. Всеукр. наук.-практ. круглого столу до Дня Соборності України (Київ, 25 січ. 2023 р.) : / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. А. Гошовської. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023. 169 с.

12. Соченко М. Перша Всеукраїнська бієнале історичного жанру «Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників». *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 42, том 2, 2021. С. 55-61.

13. Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників: Каталог Третьої Всеукраїнської виставки / НСХУ. К.: ПФ «Оранта», 2008. 184 с.

14. Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників: Каталог Шостої Всеукраїнської виставки / НСХУ. К.: ПФ «Оранта», 2014. 184 с.

15. Юр М. Бієнале історичного жанру: моральні опори української державності. *Образотворче мистецтво*. 2016. №1. С.14–19.

References

1. Bevz, T. (2023). The Day of Unity of Ukraine as a marker of identity in wartime. *Unity of Ukraine: history and modernity. Materials of the All-Ukrainian Scientific Conference* (Kyiv, January 19, 2023), (pp. 11–18) [in Ukrainian].

2. Vasylieva, K. (2024). Semiotics and symbolism of colours of Ukrainian culture in art and their use in modern design. In: *International scientific and practical internet conference Trends and prospects of the development of science and education in the context of globalization* (Pereyaslav, January 31, 2024), (pp. 55–58) [in Ukrainian].

3. Volska, S. (2023). Artist Mykhailo Kuziv: artistic breakthrough of modernity. In *Artistic pride of*

Ternopil region in the past and present. *Ternopil* (pp. 160–175) [in Ukrainian].

4. Dudko, I., & Udotova, A. (2023). National culture as a factor of unity and resistance to the Russian Federation in wartime. *Unity of Ukraine: policy of spiritual community, national traditions and values: materials of the 10th anniversary*. (Kyiv, January 25, 2023), (pp. 52–54) [in Ukrainian].

5. Zorych, O. (2023). Unity as a factor of social transformations. *Unity of Ukraine: history and modernity: collection of scientific works. Materials of the All-Ukrainian Scientific Conference* (Kyiv, January 19, 2023), (pp. 69–76) [in Ukrainian].

6. Korniev, A. (2023). Art during the Russian-Ukrainian War. *Materials of the international scientific and informational round table “Cossack factor” in the modern Russian-Ukrainian war and the experience of the 20th century*. Lviv (pp. 145–148) [in Ukrainian].

7. Levchenko, Yu. (2023). Cultural resistance – a component of modern war: a review of 2022. *Culturological Almanac*, 2, 75 [in Ukrainian].

8. Lishchynska, O. (2016). Visual art as a factor in the formation of a creative space of trust in modern Ukraine. *Ukrainian Almanac*, 19, 168–171 [in Ukrainian].

9. Mishchenko, H. (2000) Ukrainianity of the genre in fine arts. *Fine arts*, 1–2, 18–19 [in Ukrainian].

10. Ponomarenko, O. (2011). Formation of the Ukrainian national idea in the 17th century: a historiographical aspect. *Siveryanskyi litopys*, 6, 10–22 [in Ukrainian].

11. Unity of Ukraine: the policy of spiritual community, national traditions and values: materials of the 10th anniversary. (2023). *Annual All-Ukrainian scientific-practical round table on the Day of Unity of Ukraine* (Kyiv, January 25, 2023) [in Ukrainian].

12. Sochenko, M. (2021). The First All-Ukrainian Biennial of the Historical Genre ‘Ukraine from Trypillia to the Present in the Images of Modern Artists’. *Current Issues of the Humanities*, 42, (Vol. 2), (pp. 55–61) [in Ukrainian].

13. Ukraine from Trypillia to the present in the images of contemporary artists: Catalogue of the Third All-Ukrainian Exhibition. (2008). PF “Oranta” [in Ukrainian].

14. Ukraine from Trypillia to the present in the images of contemporary artists: Catalogue of the Sixth All-Ukrainian Exhibition. (2014). PF “Oranta” [in Ukrainian].

15. Yur, M. (2016). Biennial of the historical genre: moral supports of Ukrainian statehood. *Fine Arts*, 1, 14–19 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.01.2026
Отримано після доопрацювання 10.02.2026
Прийнято до друку 17.02.2026
Опубліковано 31.03.2026